

Araştırma Makalesi / Research Article**İran ve Türkiye Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitaplarının UNESCO'nun Barış Eğitimi Açısından İncelenmesi***Analyzing of 7th Grade Social Studies Textbooks of Iran and Turkey in terms of UNESCO's Peace Education*Kemal KAYA¹DOI : [10.63556/ankad.v10i3.441](https://doi.org/10.63556/ankad.v10i3.441)

Geliş/Received: 14/03/2026

Kabul/Accepted: 10/06/2026

Öz

Barış ve savaş kavramları, insanlığın varoluşundan bu yana gündelik hayatın bir parçası olmaya devam etmiştir. Barış, günümüz dünyasının en önemli gündem maddelerinden biri ve insan uygarlığının hep eksik kalan halkası olmuştur. Kurumsal varlıkları aşındırılmaya çalışılsa da bazı uluslararası kuruluşlar, ülkeler arasındaki ilişkileri geliştirmek ve savaşları sona erdirecek çözümler üretmek için sürekli çaba göstermektedir. UNESCO'nun barış eğitimi siyasetten ekonomiye, uluslararası ilişkilerden eğitime, sosyalleşmeden kişilerarası ilişkileri de kapsayan geniş bir çerçeveye sunmaktadır. Bu çalışmada İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitaplarının içerikleri UNESCO barış bileşenleri açısından analiz edilmiştir. İran Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2020 yılından itibaren beş yıl süreyle okullarda ders kitabı olarak okutulan kitaplar arasında yer alan sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitapları doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Ders kitaplarındaki UNESCO barış eğitimi ile ilgili bileşenlerin sayısı belirlenerek yüzdeleri verilmiştir. Araştırma bulguları genel olarak İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitaplarında UNESCO barış eğitimine yer verildiğini, ancak bazı bileşenlere yeterli düzeyde yer verilmediğini göstermektedir. İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitaplarında barış eğitimi ile ilgili bileşenlere yer verme durumları incelendiğinde, her iki ülke ders kitaplarında en çok yer verilen barış eğitimi bileşeninin "benlik ve diğerleri" en az yer verilen ise "çevre koruma" bileşeni olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Barış eğitimi, sosyal bilgiler, ders kitabı, İran, Türkiye

Abstract

The concepts of peace and war have remained a part of daily life since the dawn of humanity. Peace is one of the most important issues on the agenda of today's world and has always been the missing link in human civilization. Despite attempts to undermine their institutional existence, some international organizations continuously strive to improve relations between countries and produce solutions to end wars. UNESCO's peace education offers a broad framework encompassing politics, economics, international relations, education, socialization, and interpersonal relations. This study analyzes the content of seventh-grade social studies textbooks in Iran and Turkey in terms of UNESCO peace components. Textbooks used in schools for five years starting in 2020 by the Iranian Ministry of Education and the Turkish Ministry of National Education were examined using document analysis. The number and percentage of components related to UNESCO peace education in the textbooks were determined. The research findings generally indicate that while UNESCO peace education is included in seventh-grade social studies textbooks in both Iran and Turkey, some components are not adequately addressed. An examination of the inclusion of peace education components in seventh-grade social studies textbooks from Iran and Turkey revealed that the most frequently included component of peace education in both countries' textbooks was "self and others," while the least frequently included component was "environmental protection".

Keywords: Peace education, social studies, textbook, Iran, Turkey

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Doç. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van, kemalkaya@yyu.edu.tr

Önerilen Atıf/Suggestion Citation

Kaya, K. (2026). İran ve Türkiye Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitaplarının UNESCO'nun Barış Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 1782-1804.

1. GİRİŞ

Barış, insanlık tarihi boyunca hayatî düzeyde önem arz eden değerlerden biridir. İnsanlık tarihi boyunca muhafazası için büyük bedellerin ödendiği bir değer olmuştur. İnsan hayatının, kuşakların ve milletlerin devamlılığının temel şartı olan barış, her insanın bireysel ve toplumsal yaşamında yaşayabileceği dürüst ve erdemli bir zaman dilimi olarak değerlendirilebilir. Hâlihazırda insanlığın bir bütün olarak varlığını sürdürebilmesi, barışın inşa edilmesine ve sürekliliğinin sağlanmasına bağlıdır. İnsanlık tarihi boyunca barışa ulaşma ve sürekliliğini sağlayabilme arzusu temel hedeflerden biri olmuştur. XX. yüzyılın başlarında devletler ve milletler arasında yaşanan iki dünya savaşı ile birlikte diğer bölgelerde cereyan eden çeşitli çatışmalar, tarih boyunca birikimli olarak süregelen insan uygarlığına büyük zararlar vermiştir. Uygarlık tarihi boyunca görülmemiş tarzda toplumsal yapıda önemli ruhsal ve psikolojik sorunların yaşandığı, şiddet suçlarının arttığı, çevreye verilen zararın arttığı, tarihi bir savaşı tetikleyebilecek çeşitli yerel ve uluslararası çatışma ve anlaşmazlıkların yaşandığı çok uluslu katılımlı bir savaş ortamına gidildiğine dair emareler çoğalmaktadır.

Önemli küresel ideallerden biri olan barış kavramının tanımlanmasında toplumlar bağlamında farklı tanımlama ve algılama biçimlerinin olduğu görülmektedir. Toplumsal bir olgu olarak barış kavramı için evrensel bir tanıma ulaşmak mümkün olmasa da; buna ilişkin iki farklı anlayıştan söz edilebilir: Bir yaklaşıma göre barış, savaş ve çatışmanın yokluğu anlamında bir algı olarak tezahür etmektedir. Diğer bir bakış açısına göre barış, insan onuruna ve değerine saygı duyulan, işbirliği ve katılımın teşvik edildiği, bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını barışçıl bir şekilde karşıladığı eşit bir toplum yaratma çabası olarak değerlendirilmektedir.

Savaşın ve şiddetin yaygınlaştığı bugünün dünyasında, barış kavramına yönelik bir farkındalık yaratmak oldukça önem arz etmektedir. Bu gerekçeler doğrultusunda, her ülkede siyasi mekanizmaların ve eğitim sistemlerinin, uluslararası barışı sağlayacak bir çerçeve sunma beklentisi artmaktadır. Barış eğitimi, dünyadaki birçok ülkenin eğitim sisteminde bir hedef olarak kabul edilen ve öğretim programlarına dâhil edilen önemli bir konudur. Barış eğitimi, adalet ve sağlıklı bir çevre temelinde bir toplum inşa etmek için gerekli imkânları sunmayı hedefleyen bir gençlik disiplindir. Barış eğitiminin nihai amacı şiddeti önlemek ve toplumları barış kültürünün inşasına yönelik olarak hazırlamaktır (Kester, 2010).

UNESCO, eğitim sistemlerinin ve sistem içindeki ders kitapları, programlar ve eğitim materyallerinin içeriğinin barış eğitimi açısından gözden geçirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır (Jenkins, 2008). Barış eğitimi bilişsel bir kavram olarak ele alındığında, barış hakkında eğitim ile barış için eğitim arasında bir ayrım yapıldığı görülmektedir. İkinci ayrım barış eğitiminin gerçek anlamı olup eğitim-öğretim süreçlerinde önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Stamfi (2008), Kester, (2008) ve Kester (2010), barış eğitiminin şiddeti önlemeye matuf ve toplumsal hayatta barış kültürü inşa etmeye yönelik olması gerektiğini belirtmektedirler. Barış kültürünün yaygınlaştırılmasının önemine vurgu yapan UNESCO, barış kültürü eğitiminin, “her ülkenin halkının kendi kültürel, sosyal ve ekonomik yapılarına uygun olarak hareket etmesi gereken” inanç ve eylemlerin geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına yol açacağını belirtmiştir. Toplumda bu kültürün güçlenmesindeki temel etken, Gündelik yaşamdaki şiddetli rekabetin, ortak değer ve hedeflere dayalı işbirliğine dönüştürülmesinin toplumda barış kültürünün güçlendirilmesinde önemli bir etken olduğunu vurgulamaktadır (UNESCO, 2014; UNESCO, 2023).

Vatandaşlık eğitiminin önemli bileşenlerinden biri de küresel vatandaşlık olarak değerlendirilmektedir. Eğitimin temel amacı, tüm bireylerin küresel vatandaşlar olarak hareket edebilmelerini ve toplumun sosyal yapılarında değişiklikler yaratarak mevcut koşulları dönüştürebilmelerini sağlayacak küresel bir bakış açısı kazandırmaktır. Küresel vatandaşlık vizyonu açısından değerlendirildiğinde barış eğitiminin temelinde bu vizyon ve değişim arzusunun belirleyici olduğu söylenebilir. Küresel vatandaşlık bakış açısından bakıldığında barış eğitiminin bireysel bir hak ve barış kültürü yaratmanın önemli bir aracı olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle barış eğitiminin öğrenciler, öğretmenler ve yöneticiler de dâhil olmak üzere eğitim-öğretim sürecinin tüm alanlarını ve boyutlarını etkilemesi gerekmektedir. Barış eğitimi küresel çapta teşvik eden UNESCO, barış ihtiyacının tüm ülkeler için geçerli bir talep olduğunu, barış hakkında düşünme ve onu tesis etme yollarının bulunması gerektiğini özellikle vurgulamaktadır. Barış eğitiminin önemine binaen kurulmuş olan Uluslararası Barış Eğitimi Enstitüsü her yıl barışla ilgili konuları incelemek üzere dünyanın dört bir yanından uzmanları bir araya

getirmektedir (Jenkins, 2008). Ders programı ve kitaplarında barış eğitime yer verilmesi ve derslerde buna yönelik aktivitelerin gerçekleştirilmesi, sınıftaki öğretmenin rolünü değiştirecektir (Hoepper, 2002). Öğretmenler öğretim sürecinde, öğrencilerin başkalarını dinleme, olduğu gibi kabul etme, tarihsel anlatılar hakkında farklı düşüncelere açık olma ve hoşgörü ortamının sağlanması hususunda rol model olmalıdır (Selby, 2002).

Bu hedeflere ulaşmak için barış eğitimi kapsamında öğretmenler öğrencilerde başkalarına saygı, zihinsel esneklik, empati, adalet duygusu, başkalarıyla işbirliği yapma isteği ve çevreye karşı duyarlılığı geliştirmeyi hedefleyebilirler. Böylece barış eğitiminin bileşenlerini öğrenen her bir öğrenci hem şiddetin tehlikeleri ve barışın imkânları hakkında teorik kavramları öğrenecek, hem de gündelik yaşamda şiddet içermeyen bir biçimde davranmasını sağlayacak beceriler kazanabilecektir. Barış eğitiminin özel rolü göz önüne alındığında, okullarda planlamanın yeniden düşünülmesi her zamankinden daha önemli hale gelmektedir. Elbette eğitim tek başına bir çözüm değil, ancak küresel toplumun anlayışını dönüştürmede hayati bir role sahiptir. Şiddet dolu bir dünyanın sorunlarını çözmede, yeni nesli yönlendirmede eğitimin rolünün ve sorumluluklarının önemi daha çok ön plana çıkmaktadır (Bayer ve Staley, 2001).

Eğitim-öğretim süreçlerinde hedef ve kazanımları belirleyen öğretim programları, eğitim hedeflerine ulaşmada önemli bir araçtır. Öğretim programı, öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarında istenilen değişiklikleri yaratmak amacıyla eğitim uzmanlarının gözetiminde tasarlanan ve uygulanan öğrenme süreç ve deneyimlerini içerir. Bu nedenle öğretim programlarının başarısı sadece müfredatın önceden belirlenmiş hedefleriyle değil, öğrenme çıktılarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü öğretim programından herkesin farklı şekillerde etkilenebileceği ve kullanabileceği gözden kaçırılmamalıdır (Eisner, 1994).

Fujikane (2003), eğitim-öğretim süreci ve burada kullanılan öğretim materyallerinin barış kültürünü teşvik etmesi gerektiğini belirtmektedir. Barış kültürü önceden belirlenmiş bir hedefe ulaşmakla gerçekleşebilir. Bireylerin barış meselesini küresel bir sorun olarak algılamaları, çatışmaları çözme becerileri edinmeleri, insan hakları, eşitlik, kültürel çeşitliliği ve başkalarına saygı duymayı evrensel düzeyde içselleştirip bu standartlar doğrultusunda bir yaşam pratiği sergileyebildikleri ölçüde gerçekleşebilir. Yani başımızda ve dünyanın farklı coğrafyalarında siyasi krizler ve buna bağlı olarak savaşların olağanlaşmaya başladığı bu dönemde hiç şüphesiz yaşam pratiğine kaynaklık eden böyle bir öğrenme ancak sistematik bir barış eğitimi yoluyla gerçekleşebilir. Bu amaç doğrultusunda, resmi, gayri resmi, örgün ve örgün olmayan eğitim-öğretim süreçleri ve öğretim programlarının barışa ulaşmada önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (Libby 2003; Bokova, 2021; Gould, 2013).

UNESCO tarafından barış eğitimi bileşenleri şeklinde tanımlanan kavramların insani ve kültürel değerlerle doğrudan bir ilişkisi olduğu açıktır. Bu bileşenlerin dünyadaki farklı uluslar ve kültürel çerçevelerde çok çeşitli yorum ve anlamlandırmalarla karşımıza çıktığını görmek mümkündür. Her kültürde önem atfedilen bireysel hakların korunması, adalet, eşitlik ve özgürlük, yardımlaşma, birlik ve beraberlik, bütün insanlara karşı evrensel bakış açısı ve iyilikseverlik, kültür ve değerlerin korunması vb. konular UNESCO barış eğitiminin bileşenleri arasında yer almaktadır.

1945 yılında kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (İngilizce: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) eğitim, sanat, bilim ve kültür alanlarında uluslararası iş birliği yoluyla dünya barışını ve güvenliğini koruma amacını güden bir Birleşmiş Milletler kurumudur. Asli görevleri arasında eğitim sorunlarının ele alınmasını da barındıran tek uluslararası kuruluş olan UNESCO'ya göre barış Tablo 2'de belirtildiği gibi bir takım öğelerden oluşmaktadır. UNESCO'nun barış eğitimine yaklaşımı çok boyutlu bir yapı arz etmektedir. Bu nedenle barış eğitiminin, şiddetin temel nedenlerini ele alan ve bunlara yol açan durumları ortadan kaldırmaya yönelik bir dizi etkinlikle birleştirilmesi gerekmektedir. Bu eğitim, sürdürülebilir kalkınma için insan güvenliğine dair konuları aşağıdaki dört boyutta ele almaktadır:

1. Eğitim politikalarını barış ve insan haklarına saygı değerleri doğrultusunda geliştirme amacıyla üye devletlerle uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeylerde iş birliği yapmak.
2. UNESCO'ya bağlı okulların kurulması ve kriz dönemlerinde eğitim için kurumlar arası ağ kurulması, tanıtım ve araştırmaların yapılması

3. Hükümetlerin insan hakları ilkeleri ve değerlerini eğitim programlarına dâhil etmelerini sağlayarak barış eğitimi konusunda eylem planları konusunda işbirliği yapılması.

4. Ders programı, kitap ve eğitim materyallerinin barış eğitimi bileşenlerine göre yeniden düzenlenmesi (UNESCO, 2014; UNESCO, 2023).

UNESCO, Birleşmiş Milletler Teşkilatına bağlı diğer program ve uluslararası organizasyonlarla bu alanda işbirliği yaparak ders kitaplarının hazırlanmasına yardımcı olmak, barış, insan hakları ve hoşgörü kültürünü yaratmaya ve güçlendirmeye yönelik programları teşvik etmektedir. UNESCO, Pakistan, Sudan, Somali, Eritre, Sierra Leone ve Liberya gibi kriz ve silahlı çatışmalardan etkilenen 23 ülkeyle işbirliği yaparak mevcut ders kitaplarını gözden geçirerek barışı teşvik etme konusunda 16 kitap ve eğitim materyali yayınlamıştır. Bu materyaller sayesinde öğrencilerin işbirliğine dayalı yapıcı ve şiddet içermeyen bir yaşam için gerekli becerileri edinmeleri umulmaktadır.

Eğitim-öğretim sürecinde barış eğitimi konusunda iyileşme ve ilerleme sağlayabilmek UNESCO'nun barış eğitimi ile ilgili hususların dikkate alınmasıyla mümkün olabilecektir. Yukarıda işaret edildiği gibi UNESCO'nun barış eğitimine yaklaşımının dördüncü boyutu, ders kitapları ve öğretim materyallerinin yapısal reformu ile eğitim programlarının iyileştirilmesini kapsamaktadır. Her iki ülkede en önemli öğrenme aracı olan ve bütün sürecin kendi ekseninde şekillendiği ders kitaplarının (Güneş, 2022) UNESCO'nun barış bileşenlerine uygun olarak hazırlanması bu açıdan önem arz etmektedir.

Teknolojik imkânların çeşitliliğine rağmen İran ve Türkiye eğitim sistemlerinde ders kitapları, eğitim paydaşları için temel kaynak olma özelliğini korumaktadır. Ders kitapları, eğitim sistemlerindeki en önemli öğrenme kaynaklarından biri olarak eğitim programı hedeflerinin gerçekleştirilmesinin temel kaynağı durumundadırlar. Bu durum ders kitaplarının eğitim-öğretim sürecinin paydaşları için sunduğu avantajlardan kaynaklanmaktadır. Öğretmenler için öğrenme sürecini organize etmeyi sağlayan ders kitapları öğrenciler için de kolay ulaşılabilen ekonomik bir bilgi kaynağıdır. Program hedefleri doğrultusunda hazırlanan ders kitapları, öğretmen açısından öğrenme sürecini organize eden, öğrenciyi takip etmeyi kolaylaştıran eğitim materyalleridir. Öğrenci için okul dışında da yanı başındaki bilgi kaynağı, bireysel öğrenmesine kılavuzluk eden, sorumluluk duygusu ve özdenetim becerisini geliştiren bir materyal olarak işlevseldir (Güneş, 2022). Buradan hareketle ders kitaplarının toplumsal ve güncel sorunlara ilişkin bilgilendirici ve duyarlılık geliştirici bir içerikle hazırlanması önem arz etmektedir. Bu içeriklerin görsel ve öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini harekete geçirici ve aktif olmalarını sağlayıcı nitelikte etkinliklerle zenginleştirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında ders kitaplarının analizine yönelik araştırmalar değerli bir çabanın ürünü olarak değerlendirilmelidir. Bu araştırmaların sonuçları ders kitapları yazarları için rehberlik hizmeti sunmaktadır. Ayrıca, ders kitaplarını konu edinen araştırmalar, müfredattaki kavram, kazanım ve becerilerin ders kitaplarına uygun bir şekilde dâhil edilmesine katkı sunabilir. Bu nedenle, ders kitapları her ülkenin eğitim sisteminde öğrenciler için en önemli referans ve öğrenme kaynaklarından biri olarak ön plana çıkmaktadır. İran ve Türkiye'de eğitim faaliyetlerinin büyük bir bölümünün ders kitabı çerçevesinde gerçekleştiği, öğrencilerin ve öğretmenlerin eğitim faaliyetlerinin ve deneyimlerinin çoğunun ders kitabı etrafında düzenlendiği göz önüne alındığında, bu durum daha önemli hale gelmektedir. Bu durum, akademisyenleri ve araştırmacıları, öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda ders kitaplarının eğitsel özellikleri açısından incelemeye ve içeriğini analiz etmeye yöneltmiştir. Barış eğitimi bağlamında ders kitapları öğretmen ve öğrenciler açısından önemli bir eğitim materyali olarak değerlendirilmektedir. Eğitim öğretim sürecinde ders kitaplarının bilgiyi aktarma, beceriler kazandırma ve dünyayla etkileşimin kapsamlı bir yolunu şekillendirme imkânına sahip olduğu bilinmektedir (UNESCO, 2014; UNESCO, 2023).

UNESCO'ya göre bir ders kitabı belirli bir öğrenme çıktıları kümesini elde etmek için tasarlanmış temel bir öğrenme aracı olarak metin, resim veya her ikisinden oluştuğunu ve geleneksel olarak öğrenme sürecini yönlendiren ve kolaylaştıran basılı bir materyaldir. Ayrıca, ders kitaplarının ve öğrenme materyallerinin bilgiyi aktarma, beceriler kazandırma ve dünyayla etkileşim kurmanın kapsamlı bir yolunu şekillendirme yeteneğine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda en alt eğitim seviyesinden en üst eğitim seviyesine kadar sınıf, laboratuvar ve sosyal öğrenme merkezleri için güvenilir bilgi kaynaklarıdır. Ders kitaplarının önemi yalnızca bir eğitim aracı olması açısından değil, okullarda yaygın olarak kullanılmasıyla öğrencilerin farklı inanç, fikir ve düşüncelerle tanışması

açısından da önemlidir. Her seviye ve konudaki ders kitapları tutum ve davranışların şekillenmesinde önemli bir kaynak işlevi görürler (Güneş, 2022). UNESCO'nun barış eğitimi yaklaşımının dördüncü boyutu göz önüne alındığında, UNESCO'nun barış eğitimi bileşenlerine uyum sağlama kapasitesi yüksek ders kitaplarının barış kültürünü yaygınlaştırmada katkısı göz ardı edilemez. Ortaöğretim düzeyinde diğer dersler bir karşılaştırma yapıldığında sosyal bilgiler dersi programı ve kitapları, gündelik yaşamla ilişkisi ve içeriğinin güncelliği göz önüne alındığında, barış eğitiminin çeşitli yönlerini ele alma konusunda daha işlevsel bir yapıya sahiptir. Bu nedenle UNESCO'nun barış eğitimine yaklaşımının dördüncü boyutuna göre hazırlanmış ders kitapları, barış eğitiminin çeşitli bileşenlerini ele almak ve barış eğitiminin hedeflerine ulaşmak için önemli bir eğitim materyali olarak değerlendirilebilir.

Son yıllarda ders programları ve kitaplarında yer alan barışın bileşenlerini incelemeye odaklanan araştırmalar yürütülmektedir. Golshany vd. (1398) yaptıkları araştırmada barış düşüncesinin geliştirilmesinin zorluklarını belirterek barış eğitiminin tüm unsurlarıyla barışı kapsamaya gereken genel bir terim olarak ele alınması gerektiğini, barışın sadece şiddetsizlik ve savaş anlamında değerlendirilemeyeceğini vurgulamaktadırlar.

Fallah Noodehi (2010) yaptığı çalışmada ortaöğretime ilişkin vizyon ve hedefler belgesinde UNESCO barış eğitimi bileşenlerinin nispeten daha düşük düzeyde yer aldığı, insan hakları bileşenlerine daha fazla yer verildiği tespitinde bulunmuştur. Fathi ve Eslami (1387), ilkökul müfredatında barış eğitiminin bilgi, yeterlilik ve tutum olmak üzere üç kategoride eşit düzeyde yer almadığı sonucuna ulaşmışlardır. Hajizadeh ve Karami (1394), "UNESCO barış eğitimi bileşenlerine dayalı uygulanan rehberlik programının analizi" başlıklı çalışmalarında, öğretmenlerin farkındalığını geliştirici eğitimlerin yapılması gerektiğini, barış eğitiminin bileşenlerinin ortaokul düzeyindeki ders kitaplarının içeriğinde yeterli düzeyde yer almadığını ve bu düzeye yönelik ders kitaplarında bu bileşenlere yer verilme düzeyinin çok düşük ve önemsiz olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç, öğretmenlerin ders içi tutumu ve bu konudaki yeterliklerinin de gerekliliğini ortaya koyması açısından önemlidir (Ekinci 2010; Coşkun, 2012). Önal ve Arsal (2015) yaptıkları çalışmada ortaöğretim programlarında barış eğitimi ile ilgili kazanımlara yer verildiğini, ancak bu kazanımların UNESCO'nun barış eğitiminin benimsenmesini öngördüğü temel ilkeleri tam olarak karşılamadığını saptamışlardır.

İlk ve ortaokul derslerinin öğretim programlarında barış ve bileşenlerine ilişkin bir takım kazanımlara yer verilmekle beraber bunların UNESCO'nun hedefleri bağlamında yeterlilik arz etmediğini Karaağaç (2021) çalışmasında ifade etmektedir. Aydemir (2018), 2018 sosyal bilgiler programının barış eğitimi belli ölçüde yansıttığını belirtirken Keskin ve Keskin (2009) sosyal bilgiler programında yer alan barış kavramı bileşenlerinin teorik düzeyde kaldığını ve öğrencilerde barış değerinin içselleştirilmesinde yetersiz olduğunu belirtmektedirler.

Doğan ve Kılınç (2014) yaptıkları araştırmada barış kavramı ve bileşenlerine ilkökul düzeyindeki farklı ders kitaplarında yeteri kadar yer verilmediği tespitinde bulunmuşlardır. Abedini ve Jafari (1392) de barış eğitimi bileşenlerinin İran ilkökul ders kitaplarında yer alma durumunu inceledikleri barış eğitiminin bazı bileşenlerine daha az yer verildiği tespitinde bulunmuşlardır. Ruşenkiyas vd. (1379), çalışmalarında dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında mutluluk ve barış eğitimine çok az yer verildiği sonucuna varmışlardır. Sabzikarian ve Athari (1401) yaptıkları çalışmada İran'da 1999 yılında yapılan eğitim reformunun ardından ders kitaplarında UNESCO barış eğitiminin sosyal bilgiler 4, 5 ve 6. sınıf ders kitaplarında daha çok vurgulandığı tespitinde bulunmuşlardır.

Coşkuner (2008) çalışmasında, beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde barış eğitimi verilen öğrencilerin yapıcı sorun çözme becerilerinin arttığını belirtmektedir. Sağkal (2011) tarafından yapılan araştırmada barış eğitiminin öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin azalmasında ve empati düzeylerinin artmasında etkili bir program olduğu belirtilmektedir.

Her iki ülkede konu ile ilgili yapılan çalışma sonuçlarının da gösterdiği gibi barış eğitimi ve bileşenlerine ders programları ve kitaplarında yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir. Disiplinlerarası bir program olarak sosyal bilgiler dersi barış eğitime katkı sağlayacak önemli derslerden biri olarak değerlendirilebilir. Bu özelliği nedeniyle sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında barış eğitime yeterli düzeyde yer verilmesi, barış eğitiminin hedeflerine ulaşılmasını sağlayacaktır. Nitekim bu hedefler kapsamında sosyal bilgiler dersi yedinci sınıf kazanım ve açıklamalarında "barış ve saygı gibi değerlerle iş birliği, problem çözme ile kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme gibi becerilerin de öğrenciler

tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” ifadesine yer verilmiştir (MEB, 2018). Hiç şüphesiz bu becerilerin edinilmesi, sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında barış eğitime yeterli düzeyde yer verilmesiyle sağlanabilecektir. Barış eğitiminin öğrencilerin yapıcı sorun çözme becerilerini geliştirmesi (Coşkun, 2008), saldırganlık eğilimlerini azaltarak empati düzeylerini arttırması (Sağkal, 2011), sosyal bilgiler dersinin etkili bir program olduğunun teyidi olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmada, İran ve Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin UNESCO'nun barış bileşenleriyle ne ölçüde uyumlu olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı yaş grubuna ve sınıf düzeyine ait olması, her iki ders kitabındaki öğrenme alanları, ünite ve konuların benzerliği nedeniyle yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitapları seçilmiştir. Eğitim-öğretim sürecinde ders kitabının önemi ve yaratabileceği etki dikkate alındığında bu konuda yapılan ve devam edecek çalışmaların alana katkısı oldukça önem arz etmektedir. UNESCO'nun barış bileşenleri doğrultusunda yapılan ve yukarıda zikredilen araştırmaların sonuçları, incelenen problemin sorunlarını ve eksikliklerini önemli ölçüde temsil edememektedir. Aynı kültür havzasına mensup ve benzer tarihsel süreçleri yaşamış olan iki komşu ülkenin ders kitapları ile ilgili karşılaştırmalı ve bütünsel bir bakış açısıyla ele alan bir çalışmanın olmaması nedeniyle bu araştırma yapılmıştır.

İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitaplarının UNESCO barış eğitime yer verme durumunu belirlemek amacıyla aşağıdaki sorular cevaplanmaya çalışılmıştır:

- İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında UNESCO barış eğitimi ve bileşenlerine hangi düzeyde yer verilmiştir?
- Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında UNESCO barış eğitimi ve bileşenlerine hangi düzeyde yer verilmiştir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Toplumsal araştırmalarda sorunların tespiti ve çözümü, bilimsel araştırma yöntemleri ve araştırma metotları çeşitlilik arz etmektedir. Bu çalışmada kişilerin, bir grubun görüşleri veya dokümanların incelenip araştırılmasıyla elde edilen verilerin yorumlanması durumu olarak ifade edilen nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Creswell, 2013,). Veri toplama yöntemi olarak araştırmanın amacına uygun olan dokümanlar incelenerek içerik analizine tabi tutulmuştur. Bilindiği gibi içerik analizi, metinsel verilerin analizinde yaygın olarak kullanılan araştırma yöntemlerinden biridir. Araştırma konusu olan olay veya olgulara ilişkin çok zengin bilgiler içeren kayıtlı her türlü materyalin analizi bu kapsam dâhilindedir (Akcan ve Doğan, 2020).

2.2. 2.2. Veri Kaynakları

İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitapları çalışmanın veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Anılan ders kitapları İran'da Eğitim Bakanlığı, Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanarak 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okullarda okutulmak üzere ders kitabı olarak önerilmiştir. Veri kaynaklarına ait bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitapları

<i>Vezalet-i Amuzeş ve Perureş [VAP]. (1402). Mutaleatu İctimaî Paye-i Heftom, Sazıman-ı Pejuheş ve Bernamerizi-i Amuzeş</i>
<i>Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). Ortaokul ve İmam Hatîp Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı. Devlet Kitapları.</i>

2.3. 2.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen UNESCO barış bileşenleri ile uyumu esas alan bir analiz formu kullanılmıştır. Bu çalışmada yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içerik analizi UNESCO'nun barış bileşenleriyle ilgili kelime ve terimler titizlikle taranmıştır. Ders kitabı içeriğine karşılık gelen bazı maddeler açıkça görülmekle beraber, Tablo 2'de gösterilen UNESCO barış bileşenlerine karşılık gelen maddelerin örtük ve gizli olanları da ortaya çıkarılmaya özen gösterilmiştir.

Tablo 2. UNESCO barış bileşenleri

UNESCO barış bileşenleri	Tanımı ve içeriği
Benlik ve diğerleri	Öz farkındalık, öz saygı, başkalarına karşı empati, başkalarına karşı düşünceli ve nazık olma, kendine ve başkalarına güven duyma.
Demokrasi ve İnsan Hakları	Tüm bireylerin kanun önünde eşitliği, katılım ve düşünceyi ifade etme özgürlüğüne sahip olma.
Kültürlerin korunması	Toplumsal ve kültürel değişimin farkında olmak, aileye ve tüm bireylere saygı duymak, kişisel kültüre, dünya kültür mirasına değer vermek
İşbirliği ve Dayanışma	Bireyler ve toplumlar arasında ortak bir hedefe doğru işbirliğinin, saygının ve karşılıklı bağımlılığın gerekliliği
Çevre Koruma	Doğada insanların birbirleriyle karşılıklı bağımlılığı, tüm canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için çevreyi koruma ve iyileştirme taahhüdü.
Özgürlük	İç huzuru, düşünce özgürlüğü, vicdan özgürlüğü ve eylem özgürlüğü.
Kozmopolitanizm (Dünya vatandaşlığı)	Evrensel hukuk önünde bütün milletlerin eşitliği temelinde uluslararası saygı, dünya meseleleri ve sorunlarının farkında olma ve bunların barışçıl yollarla çözülmesi (UNESCO, 2014; UNESCO, 2023)

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada ders kitaplarının incelemesi yöntemiyle elde edilen verilerin analizi için içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. İçerik analizi, nitel verilerin sistematik bir şekilde analiz edilmesi ve temaların ortaya çıkarılması için başvurulan bir yöntemdir. İçerik analizi çalışmalarında Merriam (2009) tarafından önerilen doküman analizi aşamaları takip edilmiştir. Bu bağlamda araştırmacı tarafından hazırlanan kodlama tablosu kullanılmıştır. İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitaplarındaki metin, görsel ve etkinliklerde UNESCO'nun barış eğitimi kavramına (UNESCO, 2014; UNESCO, 2023; Bhagabati, 2006) uygun olduğu belirlenen kavramlar forma kaydedilmiştir. Ardından forma kaydedilen kavramların frekansları belirlenerek her bir kavramın toplam kavramlar içindeki yüzdesi hesaplanarak yorumlanmıştır.

Bilimsel araştırmalarda sonuçların inandırıcılığı açısından farklı geçerlik ve güvenilirlik ölçütleri kullanılabilir. Geçerlik; bulguların doğruluk, güvenilirlik ise bulguların tutarlılık arz edip etmediği konusudur (Altheide ve Johnson, 1994). Araştırmada iç tutarlılığı sağlamak amacıyla test-tekrar test tekniği kullanılmıştır. Bu şekilde, analiz edilen içeriğin tamamı, araştırmacı tarafından farklı zaman dilimlerinde yeniden analiz edilmiştir. Test -tekrar test şeklinde yapılan analizlerin ardından güvenilirliği sağlamak amacıyla Miles ve Huberman (2021) formülü kullanılmıştır. İçerik analizi çalışmalarında kullanılan formül şu şekildedir;

$$\text{-Güvenirlik} = \text{Görüş Birliği Sayısı} / (\text{Toplam Görüş Birliği Sayısı} + \text{Görüş Ayrılığı Sayısı})$$

Formüle göre görüş birliği sayısı, iki kodlayıcı veya aynı kişinin farklı iki zaman dilimi arasında aynı kategoriye yaptığı atama sayısını, görüş ayrılığı ise farklı kategorilere atanan kodlama rakamlarının ifadesidir. Bu formüle göre elde edilen güvenilirlik katsayısının %70 ve üzerinde olması, kodlama sürecinin güvenilir olduğunu gösterir. Miles ve Huberman (2021) formülü uyarınca kodlama güvenilirliği İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabı için %81, Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabı için %86 olarak bulunmuştur. Her iki ders kitabı için bulunan bu değerler kodlama sürecinin tutarlı ve güvenilir olduğunu teyit etmektedir. Araştırma bulgularının da bu güvenilirlik kategorisinde değerlendirilebileceğini göstermektedir.

2.5. Etik Kurul Onayı

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, veri toplama araçlarının uygulanması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Yayın Kurulu'nun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazara aittir. Bu çalışmanın ANKAD dışında herhangi bir

akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmada kamuya açık kaynaklar olan Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı ile İran Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitapları taranarak doküman analizi tekniği kullanıldığı için etik kurul izni gerektirmemektedir.

3. BULGULAR

Bu çalışmanın veri kaynağı olan İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitaplarının içeriklerinin yukarıda açıklanan UNESCO barış eğitimi bileşenleri (UNESCO, 2023), bunlara ait kitaptan örnekler ve bunlar arasındaki uyum derecesi, içerik birimleri ve bileşenleri ayrılarak, sıklık ve dağılım yüzdelik oranları belirtilerek ifade edilmiştir.

İran ve Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında UNESCO barış bileşenleri ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

خداوند همدلی و انسان دوستی را در سرشت ما انسان ها قرار داده است. البته لازم نیست که حتماً حوادث بزرگی پیش بیاید. گاهی ممکن است در همسایگی ما، خانوادهای دچار یک حادثه بشود و نتواند هزینه های زندگی خود را تأمین کند. گاه ممکن است هم کلامی ما در اثر یک حادثه یا بیماری ناتوانی جسمی پیدا کند. در هر یک از این موارد ما چه وظیفه ای داریم؟ آیا می دانید؟ در برخی مواقع ما به حکم اخلاق و قانون وظیفه داریم به مصدومان کمک کنیم و اگر علی رغم توانایی و امکان کمک به آنان کوتاهی کنیم، قانون با ما برخورد خواهد کرد.	 • هر فرد حق دارد در محیطی سالم، تمیز و پاک زندگی کند. • ما مسئول مراقب اموال عمومی باشیم. • هر فرد حق دارد در محیط همسایگی آرامی زندگی کند. • هیچ کس حق ندارد به واسطه زندگی در خانه خود، به آرامش دیگران لطمه وارد کند.
--	---

Örnek 1. İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında benlik ve diğerleri bileşeni ile ilgili örnekler

“Ne zamandır gidip üye olmak ve gönüllü olarak çalışmalara katılmak istiyordum. Nihayet üye oldum. Kim-sesiz çocuklara yalnızlıklarını unutturmak ve onlara destek olmak için yapılan çalışmalara katıldım.”

Bize gösterilen saygıya ve sevgiye karşılık vermek, samimi davranışlar sergilemek ile-tişimin olumlu bir şekilde sürdürülmesi için önemlidir. Toplumdaki insanların yaş, toplum-sal rol gibi niteliklerini göz önünde bulundurarak davranışlarımızı ayarlayabiliriz (Görsel 1.12). Ayrıca “Nasıl ve ne anladım?” “Kendi-mi nasıl hissediyorum?” “Benden ne isteniyor?” “Ben ne istiyorum?” sorularına verilecek yeter-	
---	--

Örnek 2. Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında benlik ve diğerleri bileşeni ile ilgili örnekler

	• Her دانش آموزی حق دارد در مدرسه، به اندازه سایر دانش آموزان مورد توجه واقع شود و تبعیضی* بین او و دیگران وجود نداشته باشد. • Her دانش آموزی حق دارد نظرش را درباره مشکلات درسی یا روش های آموزشی در مدرسه، مؤدبانه و محترمانه بیان کند.
---	---

- ۱- حفظ حقوق افراد
- ۲- برقراری نظم و امنیت
- ۳- رشد اخلاقی انسان‌ها

ایجاد نظم و امنیت و جلوگیری از هرج و مرج به نفع همگان بوده و ام به حقوق دیگران است. عدم رعایت قوانین و مقررات در جامعه، علاوه بر زدن نظم و امنیت اجتماعی موجب پایمال شدن حقوق افراد می‌شود.

به تصاویر دقت کنید و باتوجه به موضوع نظم و مقررات و حفظ حقوق افراد، آنها را توضیح دهید.

Örnek 3. İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insan hakları bileşeni ile ilgili örnekler

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak 2012 yılında kurulan bağımsız İnsan Hakları Kurumudur.
- Kurum kendisine gelen şikâyetleri, insan hakları ve hukuk kapsamında incelemek, araştırmak ve idareye tavsiyelerde bulunmakla görevlidir.

Sizler de kamu hizmeti alırken haklarınızın ihlal edildiğini düşünüyorsanız www.kdkcocuk.gov.tr genel ağ adresinden KDK'ye başvurabilirsiniz.

Bilgi alma hakkının gerçekleşebilmesi için düşünce özgürlüğünün yanında, kitle iletişim özgürlüğünün de olması gerekir. Bu hakları kullanmak için yetişkin olmak gerekli değildir. Çocuklar da bu haklara sahiptir.

Kitle iletişim araçlarının kullanılmadığı toplumlarda düşünce özgürce ifade edilemez. Haberlerin özgürce yayılmadığı toplumlarda doğru bilgi alma hakkı gerçekleşemez.

Kitle iletişim özgürlüğü; doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün bir uzantısıdır. Bu özgürlüğü kullanırken özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığına da saygı gösterilmelidir. Kitle iletişim özgürlüğünün sınırlandırılması kişilerin özel hayatına saygının da gereğidir. Çünkü yargı kararı olmadıkça hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine ve evine karışılmayacağı ilkesi temel insan haklarından biridir.

Kişinin dokunulmazlığının devamı niteliğinde olan bir diğer temel hak, özel yaşamın gizliliğidir. Özel yaşam, kişinin sadece kendisine ait olan, başkalarının bilmesini, görmesini ve görüntülemesini istemediği hayatıdır. Özel yaşam, sadece bireyin kendisine ait olan bir alanı ifade etmektedir. Aşağıdaki metni inceleyiniz.

Örnek 4. Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insan hakları bileşeni ile ilgili örnekler

این وزارت خانه یکی از مهم ترین نهادهای مرتبط با میراث فرهنگی است که یکی از اهداف مهم آن معرفی فرهنگ و تمدن گرانمایه ایرانی-اسلامی کشورمان است. وزارت میراث فرهنگی فعالیت های مختلفی را در زمینه حفظ و احیای میراث طبیعی و فرهنگی و صنایع دستی کشور، انجام می دهد. البته همه ما نیز، باید با شناخت و معرفی میراث ملموس و ناملموس فرهنگی پربار خویش و حمایت از آن، به این وظیفه کمک نماییم.

آیین بهلوانی و ورزش زورخانه

قلعه قلک الافلاک، خرم آباد، لرستان

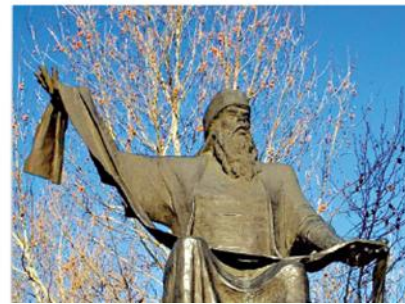
طاق بستان - کرمانشاه

معماری: ایرانیان با توجه به شرایط آب و هوایی و مصالحی که در منطقه آنها بود، خانه‌های خود را از سنگ، چوب و خشت می‌ساختند. با تأسیس امپراتوری‌های بزرگ و ساختن شهرها به تدریج بناهای بزرگ و باشکوهی چون کاخ‌ها، آرامگاه‌ها و آتشکده‌ها ساخته شدند. برخی از این بناها مانند تخت جمشید از نظر معماری، وسعت و عظمت، شهرت جهانی دارند. علاوه بر تخت جمشید، هگمتانه، پاسارگاد، تخت سلیمان، طاق بستان و طاق گسری از بناهایی هستند که پیشرفت ایرانیان را در معماری نشان می‌دهند.

Örnek 5. İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kültürlerin korunması bileşeni ile ilgili örnekler

Ahi Teşkilatı

Türkiye Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında önemli dinî, ahlaki, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetler yürüten Ahi Teşkilatı aynı zamanda bir tür yaygın eğitim kurumu işlevi görmüştür. Türkiye Selçukluları döneminde yaşamış olan Ahi Evran'ın (Görsel 5.11) (1171/1261) temellerini attığı Ahilikte genel olarak iyi insan olmak, meslek etiği kazandırmak hedeflenmiştir. Bugün de ihtiyacımız olan değerler birer ilke olarak belirlenmiştir. İşte bu ilkelerden bazıları:

UNESCO (BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü): Eğitim, bilim, kültür ve haberleşme alanlarında uluslararası iş birliği sağlamak amacıyla kurulmuştur. Dünyada okuryazar oranını yükseltmek, önemli sanat olaylarını desteklemek ve kültür varlıklarını korumak da görevleri arasındadır. Kapadokya ve Göreme Milli Parkı, İstanbul'daki tarihi yerler, Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Hitit başkenti Hattuşaş, Nemrut Dağı, Pamukkale, Ksantos-Letoon antik şehri, Safranbolu tarihi şehri ve Truva antik kenti UNESCO'nun Türkiye'deki Dünya Kültür Mirası olarak saydığı yerler arasındadır.

Örnek 6. Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kültürlerin korunması bileşeni ile ilgili örnekler

همة ما گاهی از طریق اخبار روزنامه‌ها یا صدا و سیما مطلع می‌شویم که در منطقه‌ای، تعدادی از هم‌وطنان ما و خانه‌هایشان در اثر وقوع زلزله، سیل یا بیماری‌های واگیردار از بین رفته‌اند یا در برخی از مناطق جهان، جنگ‌هایی روی داده و تعدادی از مردم غیرنظامی و زنان و کودکان مجروح شده‌اند. مردم کشور ما در حوادث مختلف مانند جنگ تحمیلی رژیم بعث در عراق علیه ایران، زلزله بم، زلزله آذربایجان و سیل استان گلستان نشان دادند که روحیه همدلی و همیاری بسیار خوبی دارند. همدلی یعنی اینکه خود را به جای فردی که دچار حادثه شده بگذاریم و احساسات و شرایط او را درک کنیم. همیاری یعنی پس از درک احساسی فرد حادثه دیده به کمک او بشتابیم.

• کدام مؤسسات اجتماعی در حوادث به ما کمک می‌کنند؟

امروزه با گسترش وسایل ارتباطی و حمل و نقل همه به سرعت می‌توانند از اخبار حوادث در مناطق مختلف آگاه شوند و خود را به محل حادثه برسانند. به علاوه در جامعه امروز همیاری و همدلی شکل‌های جدیدی نیز پیدا کرده و مؤسسات مختلفی برای این امور پدید آمده‌اند. برای مثال، وقتی در یک منطقه زلزله رخ می‌دهد ممکن است مؤسسات مختلف مانند سازمان مدیریت بحران کشور، جمعیت هلال احمر، سازمان آتش‌نشانی، فوریت‌های پزشکی (اورژانس)، نیروی انتظامی، بسیج، گروه‌های داوطلب جهادی و... به یاری مردم بشتابند و هر یک وظیفه خاصی را انجام دهند.

Örnek 7. İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında işbirliği ve dayanışma bileşeni ile ilgili örnekler**Yaşlı, Engelli ve Çocuklara Devletin Şefkat Eli Uzandı**

Bakıma muhtaç ve kimsesiz yaşlılar, dezavantajlı çocuklar ile engelliler için bugüne kadar birçok önemli destek hayata geçirildi.

yürütmektedir. Türkiye, dünyayı etkileyen birçok soruna çözüm bulma çabalarına etkin olarak katkıda bulunmaktadır. Bölgesinde ve dünyada söz sahibi olma iddiasını her zaman taşıyan Türkiye, geçmişten günümüze birçok uluslararası kuruluşu, üye olarak ve üyelik sorumluluklarını yerine getirerek destek vermektedir. İşte bu kuruluşlardan bazıları:

Örnek 8. Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında işbirliği ve dayanışma bileşeni ile ilgili örnekler

تبعه : تبعه یک کشور بودن، یعنی تعلق به آن کشور داشتن و از قوانین و مقررات آن کشور پیروی کردن. برای مثال ما تبعه ایران هستیم. جمع این کلمه اتباع است.

• چرا زیستگاه‌ها تخریب می‌شوند؟

درخت سرو (کهنسال‌ترین موجود زنده ایران)، ابرکوه، یزد

به‌طور کلی، مهم‌ترین عاملی که موجب شده است برخی از گونه‌ها برای همیشه از بین بروند یا برخی از گونه‌ها در معرض خطر قرار بگیرند، فعالیت‌های نادرست انسان‌ها بوده است. پس ما در بهره‌برداری از طبیعت و رفع نیازهای خودمان باید طوری برنامه‌ریزی و عمل کنیم که کمترین آسیب به محیط وارد شود. برای مثال راه‌سازی و ساختن خانه‌ها یا شهرها، بدون تفکر و برنامه‌ریزی، جنگل‌ها یا مراتع را از بین می‌برد، برخی برای تأمین سوخت، درختان را قطع می‌کنند. وقتی درختان جنگلی در یک ناحیه نابود می‌شوند، جانورانی نیز که غذایشان را در این جنگل‌ها به دست می‌آورند، از بین می‌روند و تعادل طبیعت به هم می‌خورد.

مادر من به جای گرفتن کیسه پلاستیکی از مغازه‌دار، با خودش زنبیل یا کیسه پارچه‌ای همراه می‌برد تا پلاستیک کمتر مصرف شود.

تا حد امکان از مصرف نایلون و ظروف یک‌بار مصرف پلاستیکی خودداری کنید. پلاستیک بیش از صد سال در طبیعت می‌ماند و طول می‌کشد تا تجزیه شود. کیسه‌های نایلونی در صورت وارد شدن به آب‌ها موجب خفگی دلفین‌ها، لاک‌پشت‌ها و پرندگان دریایی می‌شوند. ترکیبات شیمیایی نایلون‌ها، خاک‌ها را آلوده می‌کند و از طریق گیاهان به زنجیره غذایی انسان وارد می‌شود و به سلامت انسان ضرر می‌رساند. برخی از زباله‌ها به دلیل داشتن مواد شیمیایی خطرناک‌اند، مانند باتری‌ها. این مواد خاک‌ها را آلوده می‌کنند و موجب بیماری‌هایی چون سرطان می‌شوند.

ما باید به بازیافت زباله کمک کنیم. ما در خانه یا مدرسه زباله‌های قابل بازیافت را با بقیه مخلوط نمی‌کنیم. کاغذ و مقوا، بطری‌های پلاستیکی، پوست میوه‌ها، قوطی‌های فلزی و شیشه‌ای را از سایر زباله‌ها جدا می‌کنیم تا بازیافت شوند. با عمل بازیافت، از این مواد می‌توان دوباره مواد جدیدی تولید کرد.

ما سال گذشته مراسم افطاری در مدرسه برگزار کردیم. اما از ظروف یک‌بار مصرف پلاستیکی استفاده نکردیم و از همه بچه‌ها خواستیم یک لیوان و بشقاب و قاشق با خودشان بیاورند. به این ترتیب به حفظ محیط زیست کمک کردیم.

Örnek 9. İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre koruma bileşeni ile ilgili örnekler

• Ağaç dikme kampanyaları yapabiliriz. Yaşadığımız yerdeki belediyelerden yardım alabiliriz. Böylece hem küresel ısınmaya hem de sellerin çözümüne katkı sağlamış oluruz.

ğa Murat, Mert, Nehir ve Beyza.

7. sınıf öğrencisiyiz. Bizler dünyamızın geleceği için dolayısıyla da kendi geleceğimiz için endişe duyuyoruz. Dünyamızı tehdit eden sorunlardan bazıları; küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç. Yaptığımız araştırmalarda bu sorunların birbirleriyle ilişkili olduklarını tespit ettik. Örneğin terör, göçün sebeplerinden biri. Öğrendiklerimizi, bu sorunların çözümüne yönelik bilimsel çalışmaları ve kendi fikirlerimizi yazılı hâle getirdik ve sizinle paylaşacağız.

Örnek 10. Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre koruma bileşeni ile ilgili örnekler

در فصل پیش گفته شد که ما انسان‌ها از ابتدای تولد با انسان‌های دیگر زندگی می‌کنیم و با ورود به اجتماع، روابط اجتماعی میان ما و دیگران برقرار می‌شود و نسبت به یکدیگر حقوقی پیدا می‌کنیم. با این حال هیچ‌یک از ما در استفاده از حقوق خود، آزادی مطلق و بی‌قید و شرط نداریم؛ بلکه تا آنجا می‌توانیم حق خود را اعمال کنیم که مغایر* قانون نباشد. برای مثال نمی‌توانیم با اعمال حق خود سبب خسارت و زیان دیگران شویم. همچنین، ما باید هنگام انجام کارهای خود، احکام الهی را نیز مانند قانون و مقررات، رعایت کنیم. از مهم‌ترین علل پدید آمدن مقررات و قوانین در جامعه، برقراری نظم و حفظ حقوق افراد بوده است. برای آنکه بهتر به موضوع نیاز به مقررات بی‌برید، متن زیر را بخوانید و فعالیت ۶ را انجام دهید :

رای مثال همه انسان‌ها حق حیات یا زندگی دارند که مهم‌ترین حق آنها است. نه حق دارند از نعمت‌های الهی برخوردار شوند. برای تأمین نیازهای خود کار و تلاش کنند، ازدواج کنند و تشکیل خانواده بدهند، یاد بگیرند راه زندگی خود را انتخاب کنند. انسان‌ها حق دارند آزاد باشند؛ یعنی برده و بنده انسان‌های دیگر نباشند زیرا خداوند آنها را زاد آفریده است.

Örnek 11. İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında özgürlük bileşeni ile ilgili örnekler

Yerleşme ve seyahat özgürlüğü sayesinde yasalara uygun olması şartıyla istersek bir yaylada (Görsel 3.29) veya bir deniz kenarında (Görsel 3.30) yaşayabilir ya da buralara seyahat edebiliriz.

182. sayfadaki gelişmeler incelendiğinde insan hakları ve özgürlükler ile demokrasinin birlikte ilerlediği görülmektedir. Buradan hareketle halkın kendi kendisini yönetmesi anlamına gelen demokratik sistem, aslında insanın doğuştan getirdiği temel hak ve özgürlüklerin de güvencesidir. Demokrasi, günümüzde aşağıdaki şemada yer alan ilkele ile dünyanın birçok ülkesinde kabul gören bir yönetim anlayışı hâline gelmiştir.

Örnek 12. Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında özgürlük bileşeni ile ilgili örnekler

● یکی از چیزهایی که حیات زیستگاه‌ها را تهدید می‌کند، زباله است. زیرا بسیاری از زباله‌هایی که ما تولید می‌کنیم، زیان‌آورند و سال‌های زیاد در محیط باقی می‌مانند.

● گازهای سمّی که از اتومبیل‌ها یا کارخانه‌ها به هوا و آب وارد می‌شوند یا سم‌هایی که در آفت‌کش‌های کشاورزی وجود دارد، اثرات بدی بر زندگی انسان‌ها، گیاهان و جانوران دارند.

● ما ایرانیان بر اساس فرهنگ و ارزش‌های دینی خود، با کردشگرانی که از خارج از کشور به ایران می‌آیند، با احترام و محبت برخورد می‌کنیم و سعی می‌کنیم آنها را با فرهنگ، تمدن و تاریخ خود آشنا کنیم.

Örnek 13. İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında dünya vatandaşlığı bileşeni ile ilgili örnekler

- Dünyanın geleceğini düşünen herkes küresel sorunları çözmek amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler ve kendine bağlı kuruluşlara elektronik posta yazmalı.
- Küresel sorunlara dikkat çekmek için yaşadığımız çevrede insanları bilgilendirici çalışmalar yapmalıyız.

Mülteci ve göçmenlerin ev sahibi toplumlara entegre olmalarında kültür ve sanatın kolaylaştırıcı ve kaynaştırıcı rollerini temel alan raporda Gaziantep'te yer alan bir kültür evi, İstanbul'daki başka bir kültür evi, Suriyeli Kadınlarla Sanat Atölyesi gibi mültecilere alan açan yerlere değinilmiş. Bu örnekler eşliğinde yerel yönetimler, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik genel ve özel önerilerin geliştirildiğini görüyoruz.

Örnek 14. Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında dünya vatandaşlığı bileşeni ile ilgili örnekler

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşıldığı gibi İran ve Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında UNESCO barış bileşenlerine farklı düzeylerde de olsa yer verildiği görülmektedir. Verilen örneklerin ardından bu bileşenlere ait sayısal verilere ilişkin bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. UNESCO barış eğitimi bileşenlerinin İran ve Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitapları içeriğindeki dağılımı

Bileşenler	İran		Türkiye		Toplam		İran	Türkiye
	n	%	n	%	n	%	%	%
Benlik ve diğerleri	85	19,90	96	26,44	181	22,91	10,75	12,15
İnsan hakları	54	12,64	78	21,48	132	16,70	6,83	9,87
Kültürlerin korunması	45	10,53	65	17,90	110	13,92	5,69	8,22
İşbirliği ve dayanışma	83	19,43	72	19,83	154	19,49	10,50	5,68
Çevre koruma	8	1,87	11	3,03	19	4,40	1,01	1,39
Özgürlük	81	18,96	11	3,03	92	11,64	10,25	1,39
Dünya vatandaşlığı	71	16,62	30	8,26	101	12,78	8,98	3,79
Toplam	427	100	363	100	790	100	54,01	42,49

Tablo 3’de görüldüğü üzere; İran ve Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi kitaplarında barış eğitimi ile ilgili bileşenlere yer verme durumları incelendiğinde, İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında UNESCO barış eğitimi ile ilgili olarak en çok benlik ve diğerleri (n=85, %19,90), işbirliği ve dayanışma (n=83, %19,43), özgürlük (n=81, %18,96), dünya vatandaşlığı (n=71, %16,62), insan hakları (n=54, %12,64), kültürlerin korunması (n=45, %10,53) bileşenlerine yer verildiği belirlenmiştir. En az yer verilen de çevre koruma (n=8, %1.87) bileşeni olmuştur.

Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi kitabında en çok benlik ve diğerleri (n=96, %22,91), insan hakları (n=78, %16,70), işbirliği ve dayanışma (n=72, %19,83), kültürlerin korunması (n=65, %17,90), dünya vatandaşlığı (n=30, %8,26), bileşenlerine yer verildiği belirlenmiştir. En az yer verilen bileşenlerin de eşit sayıda çevre koruma (n=11, %3,03) ve özgürlük (n=11, %3,03) olduğu belirlenmiştir.

Her iki ders kitabında birbirine benzer düzeyde yer verilen UNESCO barış eğitiminin benlik ve diğerleri bileşeni olduğu görülmektedir. İran sosyal bilgiler ders kitabında %19,90, Türkiye sosyal bilgiler ders kitabında %22,91’lik nispeten biraz daha yüksek oranda yer aldığı görülmektedir. Her iki ülkenin sosyal bilgiler ders kitaplarında UNESCO barış eğitiminin işbirliği ve dayanışma bileşeninde de bu değerlere benzer bir yer verme durumu tespit edilmiştir. İşbirliği ve dayanışma bileşeni İran sosyal bilgiler ders kitabında (n=83, %19,43), Türkiye sosyal bilgiler ders kitabında ise nispeten biraz daha düşük düzeyde (n=72, %19,83) yer aldığı tespit edilmiştir.

İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitaplarının UNESCO barış eğitime yer verme durumu açısından bariz olarak farklılaştığı iki boyut tespit edilmiştir. İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında UNESCO barış eğitiminin özgürlük bileşeni (n=81, %18,96) ile yer alırken Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında (n=11, %3,03) yer verilmiş durumdadır. Farklılaşmanın bariz olduğu ikinci nokta ise UNESCO barış eğitiminin dünya vatandaşlığı bileşeni olarak tespit edilmiştir. İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında UNESCO barış eğitiminin dünya vatandaşlığı bileşenine (n=71, %16,62), Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında (n=30, %8,26) oranında yer verildiği görülmektedir.

Her iki ders kitabının UNESCO’nun barış eğitime yüksek düzeyde yer verme durumu açısından benzerlik arz ettiği ve bariz olarak farklılaştığı durumların sayısal verileri yukarıda gösterilmiştir. Her iki ders kitabının barış eğitiminin çevre koruma bileşenine diğer bileşenlere kıyasla çok düşük düzeyde yer vermede ortaklaştığı bir durum tespiti de söz konusudur. Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında çevre koruma bileşeni (n=11, %3,03) oranında yer alırken İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında (n=8, %1.87)’lik oran ile çok düşük düzeyde yer almış bulunmaktadır. Bu oranlar, karşılaştırmalı olarak ele aldığımız her iki ders kitabında, UNESCO barış eğitimi ve bileşenlerine eşit düzeyde yer verme açısından dengeli bir dağılımın olmadığını göstermektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonucunda genel olarak İran ve Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında UNESCO barış eğitimi ve bileşenlerine yer verilmekle beraber bunların dengeli bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir.

Benlik ve diğerleri bileşenine İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabına nazaran Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında daha fazla yer verildiği görülmektedir. Bu küçük farkla beraber bu bileşenin her iki ders kitabında birbirine yakın oranlarda yer almış olmasını, her iki ülkenin bireyin toplumsallaştırılması noktasında eğitime yüklediği anlamla ilişkilendirmek mümkündür. Toplumsallaşma işlemi, her toplumda var olan planlanmış ya da bir planlamaya tabi olmadan kendiliğinden süreçlerin etkisiyle gerçekleşmektedir. Ailenin, dini kurumların da etkili olduğu bu toplumsallaşma sürecinin en önemli halkasını hiç şüphesiz eğitim kurumları oluşturmaktadır. Eğitim kurumlarının günümüzde temel işlevlerinden biri de toplumun sürekliliğini ve bireylerin topluma uyumunu sağlamak için kültürü yeni kuşaklara aktarmaktır. Ders kitaplarında UNESCO barış eğitiminin benlik ve diğerleri bileşenine diğer unsurlardan daha fazla yer verilmiş olması, eğitimin benlik inşa etme işleviyle birlikte değerlendirilebilir. Eğitimin gerçekleştirdiği toplumsallaştırma süreci, aynı zamanda bir küme oluşturma işlemidir. Eğitim yoluyla toplumsallaştırılan ve benlik kazandırılan bireyler gelecek açısından toplumun değer sistemini bir sonraki nesle aktaracak adaylar olacaktır. Toplamların değer sistemleri farklılık arz etse de eğitim yoluyla benlik inşası benzerlik arz edecek şekilde işlemektedir (Ergil, 1984). Her iki ders kitabında UNESCO barış eğitiminin “benlik ve diğerleri” bileşeninin daha fazla vurgulanmış olması, her iki ülkenin parlak bir imparatorluk geçmişine sahip devletler olması, ardından Batı’nın emperyal hedeflerine maruz kalarak telafisi olmayan kayıpların biriktirdiği acılar ve benzer modernleşme süreçlerinden geçerek bugüne kadar süren ve hâlihazırda var olan parlak geçmişe bir özlem duygusunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Her iki ders kitabında “benlik” algısının inşasında, müntesibi olunan Pers ve Osmanlı İmparatorluk dönemlerini, sahip olunan askeri güç, diğerlerine karşı adil davranma, müreffeh bir toplum inşa etmiş olma vb. açılardan olumlayıcı bir anlatı mevcuttur. Öz farkındalık, öz saygı, başkalarına karşı empati, başkalarına karşı düşünceli ve nazik olma, kendine ve başkalarına güven duyma temelinde inşa edilen benlik, barış eğitimi açısından istenen (Hogg vd., 2014) bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Hassas bir dengenin sağlanması gereken Benlik ve diğerleri meselesinde UNESCO’nun barış eğitimi vizyonu, demokratik toplumların oluşabilmesi için eğitim sisteminin ve eğitim programlarının bu vizyon doğrultusunda yeniden düzenlenmesini önermektedir. Hajizadeh ve Karami’nin de (1394) çalışmalarında vurguladığı gibi eğitim-öğretim sürecinin bütün kademelerinde eleştirel düşünme becerileri ve sorunun değil çözümün bir parçası olma bilinci gelişmiş, farklılıklara tahammül edebilen nesilleri yetiştirilebilmesi için demokrasiyi vurgulayan eğitim anlayışının inşa edilmesi gereklidir. Kişinin davranışsal ve duyuşsal olarak bir grubun üyesi olması bazı durumlarda kişiliksizleştirmeye neden olabilmektedir. Böylesi bir handikaptan kurtulmak ve kendini gerçekleştirmek isteyen birey, kendisini çevreleyen geniş yapı (insanlık ailesi) ile bütünleşmesiyle (Gasset, 2007) ve ona karşı duyarlılık hissetmesiyle gerçekleşebilir. Buradan hareketle benlik ve diğerleri bileşenine Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında daha fazla yer verilmiş olması eğitim sistemimiz açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

UNESCO barış eğitiminin içeriğini oluşturan hususlardan bir de insan hakları kavramıdır. İnsan hakları, insanın doğumuyla birlikte kazandığı, hükümetlerden ve güçlerden bağımsız haklardır. İnsan hakları, tüm insanlara ait haklardır. Bütün insanların uluslararası toplumun üyeleri oldukları ve aynı insanlığı paylaştıkları düşüncesinden hareketle bu hakların her yerde eşit olarak uygulanması ve bu haklardan yararlanmada bireyler arasında hiçbir farkın gözetilmemesi esasına dayanmaktadır. Gerçek anlamda uluslararası barış ve güvenlik, demokrasinin varlığı, temel insan hak ve özgürlüklerine riayet edilmesiyle gerçekleşebilir. UNESCO barış eğitiminin insan hakları bileşenine Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında insan hakları kavramının daha fazla vurgulandığı tespiti, siyasal rejimin niteliğinin belirleyiciliğini dikkate sunan Kaya’nın (2024) çalışmasındaki sonuçlar da destekleyici niteliktedir. İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında bu bileşene daha az yer verilmiş olması, Ruşenkıyas vd.’nin (1397) çalışmalarındaki sonuçlarla da uyum arz etmektedir. Bu sonuçlardan hareketle Ruşenkıyas vd. (1397), insan hakları ihlallerinden korunmada süreklilik sağlamada önemli rol oynayan insan hakları eğitiminin sosyal bilgiler dersi bağlamında önemini vurgulamaktadırlar. Toplumsal hayatta her bireyin

saygın olduğu, diğerleri tarafından değer gördüğü ve insan haklarının yasal teminat altında olduğu bir topluma ulaşmada barış eğitimi önemli bir işleve sahiptir. İnsan haklarının İran sosyal bilgiler ders kitabına kıyasla Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında daha fazla yer verilmiş olması siyasal rejimlerin bu konudaki duyarlılığını göstermesi açısından Türkiye adına olumlu bir değer olarak değerlendirilebilir.

UNESCO barış eğitiminin kültürlerin korunması bileşenine Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabından daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. Barış eğitiminin bu bileşenine İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabına nazaran Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında daha fazla yer verilmiş olması, her iki ülkede kültürün dini ve dünyevi boyutu arasında kurulan bağa göre değerlendirilebilir bir olgu olarak görülmektedir. Kültüre yönelik bu algının ders kitaplarına yansıma boyutunu, UNESCO barış eğitiminin özgürlük bileşenine yer verilme oranlarındaki farklılıklar bunu teyit eder niteliktedir. İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında özgürlük kavramı, genellikle dini çerçevede ve dinin sınırlarını belirlediği bir maneviyat alanı olarak ele alındığı görülmektedir. İran sosyal bilgiler ders kitabında bu bileşene yüksek bir oranda yer verilmiş olması aynı zamanda kültürün de dini referanslar kapsamında değerlendirildiği şeklinde yorumlanabilir. Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kültürlerin korunması bileşenine daha az yer verilirken özgürlük bileşenine daha az yer verilmiş olması kültürün daha ulusal ve dünyevi düzeyde değerlendirildiğini göstermektedir. Çalışmada elde edilen bu sonuç Karatekin'in (2022) sosyal bilgiler programında yer alan ulusal kimlik bilinci oluşturma öncelikli olduğu tespitiyle uyumluluk arz ettiği ve bu önceliğin yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yansımış hali olarak değerlendirilebilir. UNESCO barış eğitiminin özgürlük bileşeninin İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında daha fazla yer aldığı sonucuna karşın Ruşenkiyas vd.'nin (1384) çalışmalarında İran sosyal bilgiler dördüncü ve beşinci sınıf ders kitaplarında bu bileşenin çok az yer aldığı sonucu ile örtüşmemektedir. Bu durum UNESCO barış eğitiminin her kademedeki ders kitaplarında aynı ölçüde yer almadığını göstermektedir.

UNESCO barış eğitiminin işbirliği ve dayanışma bileşeninin her iki ülkenin ders kitaplarında farklı düzeylerde yer aldığı tespit edilmiştir. Barış eğitiminin diğer bileşenleriyle kıyaslandığında, İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında ikinci sırada yer verilen işbirliği ve dayanışma bileşeni olduğu görülmektedir. Sosyolojik açıdan dayanışma, bir grup veya toplum düzeyinde üyelerin birbirlerine bağımlı olmaları ve karşılıklı olarak birbirlerine ihtiyaç duymaları temeline dayanan bir olguyu ifade eder. Ortak bir hedefe ulaşmak için fikirlerin, becerilerin ve kaynakların paylaşıldığı çok katılımlı bir yaklaşımın ifadesi olan işbirliği, herkesin gündelik yaşamında ihtiyaç duyduğu bir olgudur. Bu çerçeveyi günlük ilişkilerimizdeki uygulamalarından ulusal ve uluslararası düzeydeki işbirliği boyutlarına kadar genişletmek mümkündür. Dünya sorunlarının karmaşıklığı tek bir bireyin sahip olduğu beceri ve bilgilerle çözülebilecek bir karakter arz etmemektedir. Çünkü karmaşık sorunlar, farklı uzmanlıklara sahip bireylerin işbirliği ve dayanışmalarıyla zenginleştirilmiş yenilikçi ve yaratıcı bakış açılarıyla çözüme kavuşturulabilir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında bir beceri olarak işbirliğinin öğrencilere kazandırılması hedeflenirken dayanışmanın da bir değer olarak ifade edildiği görülmektedir (MEB, 2024). Eğitim-öğretim sürecinde farklı beceri ve bakış açılarına sahip bireylerin bir araya gelerek sorunlara yaratıcı ve yenilikçi bir bakış açısıyla yaklaşım sergilemeleri noktasında eğitilmeleri önemlidir. İşbirliği ve dayanışma becerisi sayesinde öğrencilerin karar verme yeteneği gelişir, uyum yeteneği artar, sorumluluk bilinci gelişir, motivasyonu artar, etkili iletişim kurar ve problem çözme yeteneği gelişir. Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında bu bileşene yer verilme düzeyi, Taş'ın (2022) çalışmasında Türkiye sosyal bilgiler dördüncü sınıf ders kitabında yer alma durumuyla paralellik arz ettiği görülmektedir. Bu çalışma kapsamında ulaşılan İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında UNESCO barış eğitiminin işbirliği ve dayanışma bileşenine Türkiye sosyal bilgiler ders kitabından daha fazla yer verildiği tespiti Nasrabadi'nin (1384) çalışmasında İran toplumunun bir takım iç sorunlarını belirttiği durumla da uyum arz etmektedir. İşbirliği ve dayanışma bileşeninin İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında daha fazla vurgulanmış olmasını, özgürlüklerin kısıtlılığından kaynaklı dış müdahalelere karşı önlem olarak İran toplumunda işbirliği ve dayanışmanın güçlenmesini sağlayabilecek önemli etkenlerden biri de bilgi ve bilinçlenmenin eğitim süreci ile gerçekleşebileceği konusundaki tespittir. Bireylerin ait olduğu toplumun inanç ve değerlerine sahip olması, yaşanan krizlere karşı çözüm getirmede edinilmiş iç görüden hareketle toplumsal uyum, işbirliği ve dayanışma ruhunun yeşerebileceğini ifade etmektedir (Nasrabadi, 1384). İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders

kitabında UNESCO barış eğitiminin “işbirliği ve dayanışma” bileşeninin daha çok vurgulandığı sonucu Fallah Noodehi’nin (1385) çalışmasındaki tespitlerle de uyumaktadır.

Yukarıda ifade edildiği gibi UNESCO barış eğitimi bileşenlerinden biri olan çevre koruma, doğada insanların birbirleriyle karşılıklı bağımlılığı, tüm canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için çevreyi koruma ve iyileştirme çabası olarak tanımlanmaktadır. İkinci bin yılın başlamasıyla birlikte devletlerarasında yaşanan savaşlar ve bölgesel çatışmalar insan uygarlığını ve yaşadığı çevreyi tahrip etmektedir. Sanayileşmiş ülkelerin dünya kaynaklarını insafsızca tüketmeleri, doğaya ve insanın yaşadığı çevreye verdiği zararlar artık geri dönülemez bir noktaya gelmiş bulunmaktadır. Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı UNESCO barış eğitimi ve insan haklarının önemli bir bileşeni konumundadır. Diğer bileşenlerle kıyaslandığında her iki ülkenin sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitaplarında en az yer verilen “çevre koruma” bileşeni olduğu görülmektedir. Türkiye yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre koruma bileşenine, İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabından daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. Bu sonuç, Türkiye’de bireylerin çevreye yönelik bilinç ve sorumluluk geliştirmesini sağlamak amacıyla uygulamaya konan çevre eğitiminin sonuçlarıyla da örtüşmektedir (Konda, 2020). Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı’nın belirlediği müfredatlar çerçevesinde, ilkokuldan liseye kadar her aşamada çevre eğitimi derslerine ve çeşitli projelere yer verilmektedir. Bu bağlamda, ekosistemlerin işleyişi, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik gibi konular, öğrencilerin yaş grubuna uygun bir şekilde ele alınmakta, özellikle fen bilimleri ve sosyal bilgiler derslerinde bu içeriklere vurgu yapılmaktadır. Öğrenciler, teorik bilginin yanı sıra pratik uygulamalar ile de bu konularda deneyim kazanırken, çevre sorunlarına çözüm arayışları desteklenmektedir. Bu çabalar, sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumun geneline yayılarak çevre eğitiminin yaygınlaştırılmasını ve derinleştirilmesini sağlayarak çevreye karşı duyarlılığın artmasına yardımcı olmaktadır (Aithor, 2026). İran sosyal bilgiler ders kitabına kıyasla Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında “çevre koruma” bileşenine daha fazla yer verilmiş olmakla beraber bireylerde çevre koruma bilincinin kazandırılması konusunda yeterli olmadığı, Bayram ve Çengeli Köse’nin (2023) çalışma sonuçlarıyla da örtüşmektedir. İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında çevre konusunun çok az yer aldığı tespiti, Fallah Noodehi’nin (1388) İran vizyon belgesi ve diğer ders kitaplarında da çok az yer verildiği sonucuyla örtüşmektedir. İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında bu bileşenin az yer almasına karşın Fathi ve Eslami (1387), diğer sınıflara ait sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre konusunun diğer bileşenlerle dengeli bir dağılım gösterecek şekilde yer aldığını ifade etmektedirler. İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında bu bileşenin bu düzeyde yer almış olması, öğrencilerde çevre duyarlılığı geliştirmede ve bilişsel altyapı oluşturmada yeterli bir düzey olarak değerlendirilemez. Sağlıklı bir çevre temelinde barış eğitiminin müfredat ve ders kitaplarında yeterli düzeyde önemsenerek buna yönelik etkinliklerin planlanmasının önemi vurgulanmaktadır (Kester, 2008).

UNESCO barış öğelerinden biri olan özgürlük bileşenine İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitaplarında farklı düzeylerde yer verildiği görülmektedir. Bu bileşenin Türkiye ders kitabına nazaran İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Bu tespiti “özgürlük” kavramının iki ülkede farklı içeriklere sahip bir çerçevede algılandığını dikkate alarak değerlendirilmelidir. Özgürlük kavramı, İran yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında dinin sınırlarını belirlediği, dini özgürlükler diye ifade edilen bir maneviyat alanı olarak çerçevelenmektedir. Bu bileşenin farklı sınıf düzeyindeki İran ders kitaplarında dengeli bir dağılım sergilemediği diğer çalışma sonuçlarıyla da örtüşmektedir. UNESCO barış eğitiminin “özgürlük” bileşeninin İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında daha fazla yer aldığı sonucuna karşın Ruşenkıyas vd. (1384) çalışmasında İran sosyal bilgiler dördüncü ve beşinci sınıf ders kitaplarında bu bileşenin çok az yer aldığı tespitinde bulunulmuştur. Özgürlük kavramı Türkiye’de dini çerçeveden bağımsız evrensel bir bakış açısıyla insan hakları bağlamında değerlendirilmektedir. “19. yüzyıldan itibaren devletler yasalarında ve uluslararası sözleşmelerde özgür düşünceyi güvence altına alacak düzenlemeler yaptı”, “Düşünce özgürlüğü düşünceyi açıklama, bilim ve sanat hürriyetinin anayasa güvencesi altında olması...” (TSBDK, 145), “Savaşın yaşandığı yerde....özgürlükler kısıtlanmış olur” (TSBDK, 119) ifadeleri bu açıdan İran ders kitabının bakış açısıyla farklılaşmaktadır. “Özgürlük” bileşeninin bu kapsamda değerlendirildiğini İran ders kitabına kıyasla Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında insan haklarına daha fazla yer verilmiş olması da bunu desteklemektedir.

İran ve Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitaplarının UNESCO barış eğitimine yer verme durumu açısından farklılaştığı bir boyut ise dünya vatandaşlığı bileşeni ile ilgilidir. Dünya vatandaşlığı (cosmopolitisme), tüm insanlığın tek bir ahlaki topluluğun üyeleri olduğu fikrine dayanmaktadır. Bu kavram, dünyadaki bütün insanların kendilerini yurttaş, dünyayı da vatan olarak görmeleri gerektiğini savunan kozmopolit düşünce ekolünü ifade eder. İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında dünya vatandaşlığı bileşenine, Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabından daha fazla yer verilmesi her iki ülkenin dünya sisteminde mevcut konumlanışıyla ilişkili olarak değerlendirilmek mümkündür. İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders dünya vatandaşlığının fazla vurgulanmış olması, bu konuda duyulan eksikliğin bir ifadesi olarak da değerlendirilebilir. Yıllardır sürdürülen ideolojik bakış açısının bir sonucu olarak İran uluslararası sistemden izole edilmiş durumdadır. Bunun sonucu olarak küresel düzeyde olumsuz imaj nedeniyle gelişmiş ülkelerle sağlıklı ilişkiler kurulamamaktadır. Türkiye ile kıyaslandığında ülkeye gelen turist sayısının azlığı, ekonomik gelişme, toplumsal refahı temin etme ve kalkınmada geri kalma durumu söz konusudur. Ekonomik gelişmişliği sağlamak, uluslararası platformlarda İran'ın saygın bir üye olarak görülmesini temin etme ve diğer ülkelerle yapıcı ilişkilerin geliştirilebilmesi için bu kavramların ders materyalleri yoluyla öğretilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Ruşenkiyas vd., 1397). Dünya vatandaşlığı bileşenine Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında daha az yerilmiş olmasını, Türkiye'nin coğrafi konumu, ekonomik ve siyasal açıdan dünya sistemiyle bütünleşmiş bir yapı arz etmesi nedeniyle bu konunun bir ihtiyaç kategorisinde değerlendirilmemesi şeklinde yorumlanabilir. Karatekin (2022), 1998 programına göre hazırlanmış olan Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının UNESCO'nun dünya vatandaşlığı anlayışının bilişsel ve sosyoduygusal boyutlarını desteklediği ancak davranışsal boyutu yeterince desteklemediği sonucuna rağmen sosyolojik anlamda toplumsal yapımızın dünya sistemiyle çok yönlü bir ilişki ağı içinde olduğu bilinmektedir.

Buradan hareketle eğitim-öğretim sürecinin tüm kademelerinde dünya meselelerine vakıf, eleştirel düşünme becerisi ve sorunun değil çözümün bir parçası olma bilinci gelişmiş, diğerlerine karşı empati duyabilen nesillerin yetiştirilmesi için UNESCO barış eğitimini içeren bir eğitim anlayışına her gün daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada elde edilen sonuçlardan hareketle aşağıdaki hususlar önerilmiştir:

- İran sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında UNESCO'nun barış eğitimi bileşenlerinin dengeli bir dağılım göstermesi açısından benlik ve diğerleri, insan hakları, kültürlerin korunması ve çevre koruma bileşenlerine daha fazla yer verilmelidir.
- Türkiye sosyal bilgiler yedinci sınıf ders kitabında UNESCO'nun barış eğitimi bileşenlerinin dengeli bir dağılımını sağlayabilme açısından kültürlerin korunması, işbirliği ve dayanışma ile dünya vatandaşlığı bileşenlerine daha fazla yer verilmelidir.
- Alana ve ders kitaplarının iyileştirilmesine katkı sağlama potansiyeli dikkate alınarak farklı ülke ve sınıf düzeylerinde karşılaştırmalı çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abedini, B. M. ve Jafari, İ. (1392). Ber resi ve tahlili müellfehayı amuzeşi sulh der kitâbhâyi dersi devre-i ibtidai, *Mecelle-i Ulûm-u Terbiyet-i Danişgahi Şehid Çemran Ahvaz*, 6/25, 151-170. https://education.scu.ac.ir/article_10749.html
- Aithor.(2026). *Türkiye’de çevre bilinci ve eğitim*, <https://aithor.com/essay-examples/turkiyede-cevre-bilinci-ve-egitim#3-t%C3%BCrkiyede-%C3%A7evre-bilinci-tarih%C3%A7esi>
- Akcan, E. & Doğan, A. (2020). A review of educational philosophy from different perspectives through an analysis of period movies during the era of the war of independence and the early republic of Turkey (1920-1940). *International Journal of Progressive Education*, 16(5), 199-215.
- Altheide, D. L., ve Johnson, J. M. (1994). Criteria for assessing interpretive validity in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (485–499). Sage Publications, Inc.

- Aydemir, M. (2018). Yenilenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Barış Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi* (UGEAD), 4(1), 52-73.
- Bayer, E., ve Staley, L. (2002). Teaching peace in a violent world. *Childhood education*, 79(2), 96-106.
- Bayram, F. Ö., & Cengeli Köse, T. (2023). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sürdürülebilirlik Bilinci Açısından İncelenmesi. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 7(3), 500-531. <https://doi.org/10.34056/aujef.1201038>
- Bhagabati, N. (2006). Peace education for sustainable development- role of higher education, 10th.APEID UNESCO Conference held at Bangkok, On 6th.-8 th. December, 1-15.
- Bokova, I. (2021). *UNESCO'S response to the rise of violent extremism: A decade of building international momentum in the struggle to protect cultural heritage*. Getty Publications.
- Coşkun, Y. (2012). *İlköğretim programlarında barış eğitimi ve barış eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Coşkun; E. (2008). *Barış eğitimi programının öğrenci şiddeti üzerindeki etkilerinin incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Creswell, J. W. (2016). Nitel çalışma tasarımı. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.), *Nitel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 42-68). Siyasal (Orijinal eserin yayın tarihi 2013).
- Doğan, A. ve Kılınç, M. (2014). İlkokul düzeyindeki farklı ders kitaplarında barış ve savaş kavramlarına yer verilmiş düzeyinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 277-289.
- Eisner. E. (1994). *The Educational Imagination: On the Design and evaluation of educational programs* New York, NY: Macmillan.
- Ekinci, B. (2010). *Diyarbakır'ın Eğil ilçesi ve köylerinde ilköğretim kademesinde görev yapan öğretmenlerin benlik saygıları, çatışma stilleri ve empati düzeylerine barış eğitimi programının etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ergil, D. (1984). Toplumsal örgütlenmenin yapısı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 39(01).
- Fallah Noodehi, M. (1385). Ber resi müellefeyi amuzeşi sulhu UNESCO der isnad ve medarik Cumhuri-i İslami İran, ehdafe külli amuzeş ve pejuheşi iran, ehdafe devrei mütevasite, *Du mahname-i ilmi-pejuheşi danışgahi şahid*, 13/34, 55-68. https://journals.shahed.ac.ir/article_2226_00672efee5fb45aca9a166725a473e72.pdf
- Fallah Noodehi, M. (1388). Ber resi müellefeyi amuzeşi sulhu UNESCO der isnad ve medarik Cumhuri-i İslami İran (1383-85): senedi çeşmi endaz bist sale nizami cumhuri işlami İran, ehdafe külli amuzeş pruşeşi İran, ehdafe devrei mütevasite, *Danışver-i Refar*, 16(36), 68-55. <https://sid.ir/paper/46319/fa>
- Fathi V, K. ve Eslami, M. (1387). Ber resi mizanı tevecüh be(amuzeşi sulh) der bernamei dersi devrei ibtidai ez didegahi mütehassisanı talim ve terbiyet, karşinasanı bernamerizi dersi ve muellimanı devrei ibtidai şehri Tehran, *Faslnamei Nuaverihayi Amuzeşi*, 7(25), 49-76.
- Fujikane, H. (2003), Approaches to global education in the United States, the United kingdom and Japan. *International Review of Education*.
- Gasset, O., J. (2007). *İnsan ve Herkes*. (Çev. Neyyire Gül Işık). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gould, R. (2013). The transformative power of engaged thinking for peace education, in *Critical Peace Education: Difficult Dialogues*, eds: Peter Pericles Trifonas, Bryan Wright, 59-68.
- Golshany, M., Mülki Al Aka, B., İtimadakeri, A. (1394). İtibarı sencî alkoyi bernamei dersi mutaleatı ictimai ba mihveriyet müellefeyi amuzeşi şehrevendi ve amuzeşi sulh-u UNESCO, *Faslnamei Rehberi ve Mudiriyeti Amuzeşi*, 13(40), 81-99. <https://sanad.iau.ir/Journal/edu/Author/1142808>

- Güneş, F. (2022). *Ders kitaplarının özellikleri ve incelenmesi*, Ankara.
- Hajizadeh, H. ve Karami, M. (1393). Tahlili ve ber resi bernamei dersi kasd şode ve icra şode devrei rahnumayi ber esası müellefehaya amuzeşi sulhu UNESCO, *Neşriyei Pejuheşi der Bernamerizi-i Dersi*, 2(15), 92-109. <https://sid.ir/fa/journal/SearchPaper.aspx?writer=190992>
- Hoepper, B. (2002). Peace Education and Years 1 to 10 Studies of Society and Environment Key Learning Area. *Occasional Paper Prepared for the Queensland School Curriculum Council*.
- Hogg, A. Micheal-Vaughan, Garaham M. (2014), *Sosyal Psikoloji*, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Jenkins, T. (2008). The international institute on peace education: twenty-six years modeling critical, participatory peace pedagogy. *In Factis Pax: Journal of Peace Education and Social Justice*, 2(2), 166-174.
- Karaağaç, F. Ş. (2021). İlk ve ortaokul öğretim programlarında barış, insan hakları ve demokrasi eğitimi, *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 4269-4301. <https://doi.org/10.26466/opus.907189>.
- Karatekin, E. (2022). 1998 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının UNESCO’nun Küresel Vatandaşlık Eğitim Paradigması Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 8(1), 156-186. <https://doi.org/10.47615/issj.1102520>
- Kaya, K. (2025). İran ve Türkiye Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Demokrasi Kavramına Dayalı Olarak İncelenmesi, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 574-591.
- Keskin, S. C. ve Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet dönemi ilköğretim 1. Kademe) sosyal bilgiler ve onun kapsamına giren ders programlarında bir değer olarak “Barış”ın yeri, *Değerler Eğitimi Dergisi* 7(17), 69-92.
- Kester, K. (2008). Developing peace education programs; Beyond ethnocentrism and violence. *Peace Prints: Journal of South Asian Peacebuilding*, 1(1), 37-64.
- Kester, K. (2010). Education for Peace: Content, Form, and Structure_mobilizing youth for civic engagement. *Peace & Conflict Review* 4(2), 1-10.
- Konda. (2020). *Türkiye’de çevre bilinci*, <https://www.verikaynagi.com/genel/turkiyede-cevre-bilinci/>
- Libby, T. (2003). Reflections on peace Education, A journey peace Education in schools, 11(2). 21-22. <https://whc.unesco.org/en/list>
- MEB. (2024). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı* (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar): Türkiye yüzyılı maarif modeli. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı*. Devlet Kitapları.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Miles, M. ve Huberman, A. M. (2021). *Nitel veri analizi: Genişletilmiş bir kaynak kitap* (3.Baskı) (Akbaba Altun ve Ersoy, Çev.). Pegem Akademi.
- Nasrabadi, B., A.(1384). Hembestegi-i ictimai ve müşareket-i umumi (didegahumha, avamili takvîyet, tehdidha ve rahbergha), *Mecelle-i Husun*, 6. SID. <https://sid.ir/paper/506416/fa>
- Önal, G., Arsal, Z. (2015). İlkokul ve ortaokul öğretim programlarında barış eğitimi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(USBES Özel Sayısı I), 176-191.
- Ruşenkıyas, İ., Salehi, A., Naseri, Z. (1397). Tahlili muhtevay-ı kitabı dersi-i mutaleat payei çharom ve pencom ber esas-i miza-nı teveccüh-ü be amuzeş-i sulh, *Neşriyei Mutaleatı Revanşinasi ve Ulumu Terbiyeti*, 3(38), 76-89.

- Sabzikarian, Z., Athari, Z. S. (1402). Tahlili mukayesei ez muellefehayı amuzeşı sulh der kitabhayı dersi ulumu ictimai kabl ve ba'd ez tahavvül, *Fasılnamei Endişehayı Nevin-i Terbiyetî*, 69, 19(3), 205-235. <https://doi.org/10.22051/JONTOE.2023.40008.3564> <https://jontoe.alzahra.ac.ir/>
- Sağkal, A. S. (2011). *Bariş eğitimi programının ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri, empati düzeyleri ve barişe ilişkin görüşleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Selby, D. A. (2002). The importance of ecological thinking in global education and school reform. *Theory Intro Practice*, 39(2), 88-96.
- Taş, H. (2022). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının evrensel değerler açısından incelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 62, 455-475.
- UNESCO. (2014). Global Citizenship Education. Preparing Learners for the challenges of the twenty-first century. France. Kasım 19, 2019 tarihinde http://www.eunec.eu/sites/www.eunec.eu/files/attachment/files/global_citizenship
- UNESCO (2023). *Recommendation on Education for Peace and Human Rights, International Understanding, Cooperation, Fundamental Freedoms, Global Citizenship and Sustainable Development* https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391686_eng/PDF/391686eng.pdf.multi.page=3
Erişim tarihi:16.01.2026
- VAP. (1402). *Mutaleatı İctimaî Paye-i Heftom*, Sazıman-ı Pejuheş ve Bernamerizi-i Amuzeş.

Araştırma Makalesi / Research Article

İran ve Türkiye Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitaplarının UNESCO'nun Barış Eğitimi Açısından İncelenmesi

Analyzing of 7th Grade Social Studies Textbooks of Iran and Turkey in terms of UNESCO's Peace Education

Kemal KAYA

DOI : [10.63556/ankad.v10i3.441](https://doi.org/10.63556/ankad.v10i3.441)

Geliş/Received: 14/03/2026

Kabul/Accepted: 10/06/2026

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Peace is one of the values that has been of vital importance throughout human history. It is a value for which great sacrifices have been made throughout human history in order to preserve it. It is evident that there are different definitions and perceptions of the concept of peace, one of the important global ideals, within the context of societies. Although it is not possible to arrive at a universal definition of peace as a social phenomenon, two different understandings can be mentioned in this regard: According to one approach, peace manifests itself as a perception in the sense of the absence of war and conflict. From another perspective, peace is regarded as an endeavour to create an equal society where human dignity and worth are respected, cooperation and participation are encouraged, and individuals' physical, social and psychological needs are met in a peaceful manner.

UNESCO emphasises the need to review the content of education systems and the textbooks, programmes and educational materials within those systems from the perspective of peace education. Highlighting the importance of promoting a culture of peace, UNESCO states that peace culture education will lead to the development and dissemination of beliefs and actions that "each country's people should act in accordance with their own cultural, social and economic structures". The fundamental factor in the strengthening of this culture within society emphasises that transforming the fierce competition in daily life into cooperation based on shared values and goals is an important factor in strengthening the culture of peace within society.

Considering that textbooks are one of the fundamental tools of education in the Iranian and Turkish education systems, and bearing in mind the importance of peace education in fostering global citizens, it is crucial that the content of these books be of a quality that enables the achievement of these objectives. In the context of peace education, textbooks are regarded as an important educational resource for both teachers and students. It is well known that textbooks have the potential to shape a comprehensive approach to conveying knowledge, imparting skills and interacting with the world in the education and teaching process. According to UNESCO, a textbook is a fundamental learning tool designed to achieve a specific set of learning outcomes, consisting of text, images, or both, and is traditionally a printed material that guides and facilitates the learning process. It also emphasises that textbooks and learning materials have the ability to shape a comprehensive approach to conveying knowledge, imparting skills and interacting with the world.

Methods

Documents appropriate to the purpose of the research were examined and subjected to content analysis as a data collection method. As is well known, content analysis is one of the research methods commonly used in the analysis of textual data. The analysis of any kind of recorded material containing a wealth of information about the events or phenomena under investigation falls within this scope. In this study, the

seventh-grade social studies textbooks used in schools during the 2024-2025 academic year, approved by the Ministry of National Education of both countries, were selected as the data source.

Results and Discussion

This study sought to determine the extent to which the content of seventh-grade social studies textbooks in Iran and Turkey is consistent with UNESCO's peace components. Considering the importance of textbooks in the education and teaching process and the impact they can have, the contribution of studies conducted and to be conducted in this area is of considerable importance. The results of the studies conducted in line with UNESCO's peace components and mentioned above do not adequately represent the problems and shortcomings of the issue under examination. In particular, the absence of any comparative studies at the class level, which is the subject of our research, has been the main motivation for conducting this study.

The degree of alignment between the content of Iranian and Turkish social studies textbooks, which served as the data source for this study, and the UNESCO peace education components is expressed by separating the content units and components and indicating their frequency and distribution percentages. The Iranian seventh-grade social studies textbook has been found to contain the following components most frequently in relation to UNESCO peace education: "me and others", "cooperation and solidarity", "spirituality", "global citizenship", "human rights", and "preservation of cultures". The least frequently mentioned component was "environmental protection". It has been determined that the seventh grade social studies textbook in Turkey places the most emphasis on the components of "myself and others", "human rights", "cooperation and solidarity", "preservation of cultures", and "global citizenship". It has also been determined that the components receiving the least emphasis are "environmental protection" and "spirituality", which are equally underrepresented.

Both textbooks devote a similar amount of space to the "me and others" component of UNESCO peace education. It is seen that this component occupies a slightly higher proportion in the Iranian social studies textbook (19.90%) than in the Turkish social studies textbook (22.91%). Both countries' social studies textbooks were found to give similar prominence to these values in the "cooperation and solidarity" component of UNESCO peace education. The "cooperation and solidarity" component was found to account for 19.43% of the Iranian social studies textbook and a slightly lower 19.83% of the Turkish social studies textbook.

Based on the findings of the study, the following recommendations have been made:

The social studies curriculum and textbooks should be made compatible with UNESCO's peace education programme.

Social studies textbooks should be developed to include both the cognitive skills category and the attitudes and values dimension of UNESCO's peace education approach.

Social studies textbooks should include peace education components in a balanced manner in order to address their shortcomings in this area.

It is also important that UNESCO peace education components are included in social studies textbooks at different grade levels.

Considering the potential to contribute to the field and the improvement of textbooks, it is recommended that comparative studies be conducted across different countries and grade levels.